

JUHÁSOVÁ, Jana: OD SYMBOLU K LATENCII (SPIRITUÁLNA TÉMA A ŽÁNER V SÚČASNEJ SLOVENSKEJ POÉZII).

Ružomberok : VERBUM, 2016. 152 s.

Anna Bukovinová

Jana Juhášová sa ako literárna vedkyňa orientuje primárne na výskum slovenskej poézie 20. a 21. storočia so zameraním na spirituálny diskurz v dielach súčasných slovenských autorov. Výsledkom jej vedeckej činnosti je aj monografia *Od symbolu k latencii* (2016) prepájajúca päť štúdií pôvodne publikovaných v domácich i zahraničných periodikách. Jednotiacou kategóriou monografie je využitie princípu latencie ako významovo-výstavbového prvku, ktorý je podľa autorky pre básnické koncepcie súčasných slovenských spirituálnych tvorcov príznačný. Juhášová sa v týchto súvislostiach opiera predovšetkým o závery P. Zajaca, ktorý sa výkladom pojmu „latencia“ detailnejšie zaoberal v štúdiu Latencie v časopise *Romboid* (2011, č. 9 – 10, s. 17 – 36), pričom daný termín prevzal z koncepcie nemeckého komparatistu H. U. Gumbrechta. Podstatou latencie sú podľa P. Zajaca kategórie nuáns, ktoré „na rozdiel od dichotómií, založených na bipolarite dvoch javov, patria do oblasti škálovania v rámci toho istého javu, pričom určujú najjemnejšie odlišenia a odtienky“. Jana Juhášová včleňuje princíp latencie do širšieho, teologického kontextu, ktorý je reprezentovaný myšlienkami moderných teológov 20. a 21. storočia, konkrétne W. Weischedela a K. Bartha. Chápe ho ako fenomén, ktorý je úzko prepojený so spirituálnym diskurzom, pretože má potenciál, aby v poézii súčasných slovenských básnikov dokázal reflektovať i komplikované spirituálne dimenzie.

Jednotlivé kapitoly navzájom zjednocuje tiež analyticko-interpretačné čítanie vybraných diel (nielen) predstaviteľov spirituálnej línie súčasnej slovenskej poézie, ktoré je výrazom synchronného prístupu k skúmaniu danej problematiky. O uplatnení diachrónneho aspektu svedčí využitie širšieho literárnohistorického kontextu, ktorý vyvstáva predovšetkým z komparácie dvoch vývinových období – medzivojnovnej poézie katolíckej moderny a poézie laických predstaviteľov spirituálnej poézie tvoriacich od polovice osemdesiatych rokov 20. storočia do súčasnosti.

Problematika spirituálnej témy a spirituálneho žánru vo všeobecnosti nespadá len do okruhu literárnej vedy, keďže „spiritualita“ je fenomén, ktorý sa viaže predovšetkým na oblasť teológie, ale, samozrejme, prirodzene presahuje aj do sféry iných humanitných odborov. Kladom autorkinho prístupu k spracovaniu témy je preto interdisciplinárny princíp, v ktorom sa kumuluje literárnovedná perspektíva skúmania básnických textov s poznatkami z príbuzných vedných disciplín. Ide o presahy smerom k filozofii, teológii, psychológii, sociológii náboženstva, ale aj k teórii výtvarného umenia, ktoré bádatelka implikuje do vlastného literárnovedného výskumu funkčne, keďže rešpektuje osobitosť literárneho diela ako špecifického umeleckého artefaktu a zároveň berie do úvahy i jeho afinitu s mimoliterárnymi metodologickými východiskami.

Juhásová nadväzuje na závery odborníkov, ktorí sa systematicky zaoberajú skúmaním súčasnej slovenskej poézie (napr. Ján Gavura, Jaroslav Šrank, Zoltán Rédey), ale osobitne sa zameriava na tzv. „mínusové postupy“ (s. 8), ktoré nie sú prejavom evidentného, ale implicitného formátu spirituálneho diskurzu v ponovembrovej básnickej tvorbe. Termín „ponovembrová poézia“ autorka používa ako synonymum na označenie súčasnej slovenskej básnickej tvorby, pričom tento pojem vymedzuje obdobím od roku 1989 až po súčasnosť. Pri klasifikácii ponovembrovej lyriky vychádza z konceptu J. Šranka, ktorý v štruktúre súčasnej slovenskej poézie rozlišuje štyri kľúčové tendencie (poézia nekonformného individualizmu, poézia súkromia, spirituálna poézia, experimentálno-dekonštruktívna poézia), ktoré vníma ako dynamické a ktoré korešpondujú i s výskumnými cieľmi samotnej autorky. Monografia J. Juhásovej má charakter sémanticko-poetologického interpretačného čítania, ktoré odostiera tematicko-výrazové posuny v súčasnej lyrickej tvorbe, a to ako výslednicu prevrstvovania uvedených básnických línií i ako následok dekonštruovania tradičných spirituálnych východísk.

Úvodná kapitola s názvom *Medzi relativitou a reláciou. Pater noster na prelome tisícročí* je venovaná interpretačnému čítaniu šiestich básnických textov, ktoré persiflážnym spôsobom spracovania nadväzujú na pretext kresťanskej Modlitby Pána. Predmetom analýzy sa stávajú diela básnikov, ktorých J. Šrank zaraďuje do línie poézie súkromia a k tendencii nekonformného individualizmu (I. Hochel, P. Janík, V. Klimáček, I. Kolenič, V. Puchala, J. Urban), čo sa vo vzťahu k pretextu modlitby odzrkadľuje v rovne parodizovania východiskovej textovej predlohy. Autorka však svoje interpretačné závery nezjednodušuje a ani nepausalizuje, keďže sa zaoberá i skúmaním príčin a inšpirácií, ktoré súčasných básnikov viedli k tomu, aby dekonštruovali maticu modlitby s výhradne pozitívnymi významovými konotáciami. Na objasnenie tohto fenoménu zužitkováva poznatky aj z oblasti sociológie náboženstva, ktorými sa usiluje teoreticky uchopiť a ozrejmiť správa-

nie človeka-súčasníka v modernej spoločnosti, a preto nadobúdajú jej závery nadliterárny, kultúrno-civilizačný rozmer. Juhásová zisťuje, že básnické posttexty nemožno chápať ako prosbu o materiálne dobrá (príznačnú pre modlitbu Otčenáš), ale i tak v sebe implikujú tzv. „prosbu stredú“ (s. 19), ktorá má pozitívny ideový náboj, lebo vyjadruje túžbu moderného človeka po zušľachtení vlastného vnútorného života.

Ťažiskom druhej štúdie *Od symbolu k latencii. Dve podoby spirituálneho diskurzu* je interpretačné čítanie dvoch básnických textov od M. Rúfusa a E. J. Grocha, pričom v oboch prípadoch ide o diela, ktoré sú napísané v intenciách spirituálnej dikcie. Súčasťou tejto časti monografie je literárnohistorický exkurz symbolistickými tendenciami v kontexte slovenskej spirituálnej poézie, ktorý sa zameriava na tvorbu básnikov katolíckej moderny orientujúcich sa na syntézu spirituálneho kódu s jazykom avantgárd. Uvedená minulosťná perspektíva zahŕňa i Rúfusov koncept tzv. „symbolizujúcej orientácie“ (s. 31), ktorý sa odkláňa od tradičného chápania symbolizmu ako uzatvoreného historického obdobia a prisudzuje mu špecifickú revitalizačnú schopnosť, vďaka ktorej sa tento literárny smer permanentne strieda s avantgardnými koncepciami. M. Rúfus v štúdiu Regenerácie symbolizmu v slovenskej poézii XX. storočia z roku 1969 tvrdí, že symbolizmus sa v slovenskej poézii „neregeneruje ako smer, škola, poetika, vplyv nejakého konkrétneho básnika, ale znovuobjavuje sa ako básnický tvorivý typ, u ktorého potreba celistvosti je základnou podmienkou tvorby“. Komparáciou básní M. Rúfusa a E. J. Grocha na pozadí symbolistickej tradície v slovenskej poézii sa Juhásovej darí demonštrovať, že autori ponovembrovej lyriky sa voči symbolizmu začínajú vyhŕňovať konfrontačne a polemicky. Kľúčovým argumentom je pre ňu zistenie, že pre Grochovu básnickú koncepciu je charakteristický princíp latencie realizujúci sa v podobe tzv. „bifurkačných bodov“ (s. 36), ktoré v poézii zabezpečujú rozptyľovanie a znejasňovanie významov, zatiaľ čo pre tvorbu M. Rúfusa, nadväzujúceho na symbolistickú tradíciu, sú príznačné integračné snahy o dosiahnutie celistvosti sveta.

Tretia kapitola *Herbert ako metóda. Stopa metafyzických básnikov v slovenskej spirituálnej poézii* upozorňuje na súvzťažnosť medzi tvorbou súčasných slovenských spirituálnych básnikov a metafyzickou poéziou etablovaných poľských autorov, najmä Z. Herberta a Cz. Miłosza. Juhásová vo svojom výskume nadväzuje na zistenia M. Milčáka, ktorý prvýkrát reflektoval vzťah slovenských autorov k poetike Z. Herberta v publikácii *O nezrozumiteľnosti básnického textu* (2004) a v monografii *Mýtus a báseň (7 úvah o poézii)*; 2010), ale zároveň výskum prehĺbuje a rozširuje o aspekt eschatológie. Tenzívny charakter eschatologického konceptu v poézii Z. Herberta sa stáva impulzom pre posudzovanie textov laických predstaviteľov súčasnej slovenskej spirituálnej poézie, ktorí, na rozdiel od kňazov-básnikov katolíckej moderny, markantne problematizujú vzťah lyrického subjektu k fenoménu smrti a k posledným veciam človeka. Zistenia o poézii slovenských a poľských metafyzických básnikov umiestňuje Juhásová do širšieho interpretačného horizontu, konkrétne na podklade analógií s fenomenologickou metódou E. Husserla z jeho neskoršieho obdobia. Autorka berie v tomto kontexte do úvahy tvorbu uvedených poľských autorov a štyroch slovenských básnikov (J. Buzássyho, E. J. Grocha, R. Juroleka a J. Gavuru), keďže v ich poézii nachádza viacero znakov typických pre fenomenológiu (fenomenologická naivita, rozdelenie vlastného JA, čin ako prostriedok na dosiahnutie transcendentality).

Presahy smerom k Husserlovej fenomenológii sú príznačné aj pre štvrtú kapitolu *Výtvarná vnímavosť Rudolfa Juroleka*, ktorej cieľom je uchopiť poéziu básnika nielen z hľadiska fenomenologických filozofických princípov, ale aj v kontexte teórie a filozofie výtvarného umenia. V tejto časti knihy sa Juhásová vo veľkej miere opiera o zistenia R. Passiu, J. Šranka a L. Somolayovej, ktorí v recenziách na diela R. Juroleka medzi prvými postrehli, že v jeho tvorbe dominujú minimalistické postupy typické pre fenomenologickú redukciu. Je pozitívne, že bádateľka prehodnocuje závery literárnej kritiky, ktoré sa týkajú Jurolekovej poézie (napr. kritiku

J. Maršáleka) a teóriu o funkčnom zužitkovaní fenomenologických princípov v jeho básnickej koncepcii podporuje pomerne širokým výberom úryvkov z autorovej tvorby. Obzvlášť prínosná a interpretačne podnetná je hĺbková analýza Jurolekovej poézie z hľadiska začleňovania intermediálnych postupov do významovo-výstavbovej štruktúry jeho textov. Závery J. Juhásovej nemajú iba opisný, deskriptívny charakter, ale poukazujú aj na produktívnu expanziu rozličných sémantických konotácií, ktoré sú výsledkom kombinovania princípov typických pre odlišné druhy umenia. Autorka vníma básnikovú poéziu ako výslednicu postupov príznačných pre fenomenologickú redukciu a vizuálnych princípov vlastných výtvarnému umeniu, pričom ich spojenie v básňach R. Juroleka chápe ako výraz stvárnenia skrytých spirituálnych obsahov.

Záverečná kapitola s názvom *Modlitba v súčasnej slovenskej poézii. Aktuálne žánrové tendencie* má rámcový charakter, keďže sa zameriava na poetologicko-žánrovú interpretáciu literarizovaných modlitieb, ktorej sa autorka venovala už v rámci úvodnej časti monografie. Juhásová v publikácii nadväzuje na závery viacerých odborníkov, ktorí sa výskumom modlitbových žánrov zaoberajú nielen v kontexte literárnej vedy (P. Liba, T. Vráblová, S. Očenášová-Štrbová, J. Zambor), ale aj v kontexte iných vedných odborov (V. Kováčová). Stať je literárnohistorickým prierezom poéziou 20. storočia a sú v nej zastúpené diela básnikov inšpirovaných rôznymi modlitbovými žánrami (napr. poézia P. O. Hviezdoslava, I. Krasaka, E. B. Lukáča, V. Beniaka, R. Dilonga a i.). Poéziu autorov zo začiatku 20. storočia a tiež predstaviteľov medzivojnovnej generácie básnikov, pre ktorých bol žáner modlitby „vyhľadávaným“ inšpiračným zdrojom, konfrontuje Juhásová s tvorbou ponovembrových autorov (napr. E. J. Grocha, J. Gavuru, K. Kucbelovej a i.), pre ktorých sú typické snahy o dekonštruovanie tradičných inšpiračných východísk. Autorka svoje závery nepaušalizuje a na tvorbu súčasných básnikov nenahliada len cez jednostranne orientovanú interpretačnú optiku.

244 Svojím výskumom dokazuje, že žáner modlitby prejavuje svoju „životaschopnosť“ (s. 125) aj v súčasnej slovenskej poézii, ale zároveň zdôrazňuje, že podlieha aktualizáčno-modifikačnému stvárneniu, ktoré nie je len výrazom individualizačných snáh súčasných autorov, ale aj výrazom zmeny postoja súčasníkov k princípu duchovna.

Monografia *Od symbolu k latencii* rozširuje a prehľbuje sústavu poznatkov o básnickej tvorbe súčasných slovenských autorov, ale zároveň predostiera aj nové informácie, ktoré sa týkajú predovšetkým latentnej formy spirituálneho diskurzu v ponovembrovej poézii. J. Juhásová sa orientuje predovšetkým na tvorbu básnikov, ktorí vo svojich dielach nadväzujú primárne na kresťanskú tradíciu, zatiaľ čo

poéziu autorov iných religióznych koncepcií (napr. budhizmus, hinduizmus, gnosticizmus, západná a východná mystika, new age) reflektuje len v minimálnej miere (v kontexte poézie autorov patriacich do tzv. barbarskej generácie). Domnievam sa, že nové výskumy v oblasti súčasnej slovenskej poézie by sa mali zamerať práve na okruh básnikov, ktorí vo svojej tvorbe vychádzajú aj z odlišných, inonárodných kultúr, keďže jednou z kľúčových charakteristík ponovembrovej poézie je programová hybridizácia básnických textov, a to z hľadiska variovania rôznych náboženských konceptov. Monografia J. Juhásovej predstavuje užitočný zdroj zistení a poznatkov o súčasnej slovenskej poézii, pričom súběžne naznačuje možnosti ďalšieho bádania v uvedenej oblasti.

Mgr. Anna Bukovinová
Filozofická fakulta Univerzity
Komenského
Katedra slovenskej literatúry
a literárnej vedy
Gondova 2
811 09 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: annabukovinova@gmail.com